

RENDAHGYÓ „POLITIKAI ÉLETRAJZ”

Jemnitz János: Léon Blum 1872–1950. Politikai életrajz.
Budapest, 1993. 277 p.

Jemnitz János korszerű monográfiát jelentett meg 1993-ban (ez semmiképpen nem lehetett akkor könnyű feladat) Léon Blumról. A könyv történetírói-szakmai szempontból kitűnő, forrásbázisa széles, a szerző forráskritikája, elemzőképessége kiváló. Elemzései, higgadt értékelései belesimulnak a tényekben, eseményekben rendkívül gazdag elbeszélő, a felszínen szenvtelennek ható, objektív stílusban, közérthetően és igen olvasmányosan megírt szövegbe.

A szerző a kronológia rendjében, jól megválasztott, találó és tömör fejezet- és alfejezetcímekkel tagolva adja elő munkája mondanivalóját, minden felesleges terjengősség nélkül, jól követhetően, nemcsak a történetész, hanem a történelem iránt általában érdeklődők számára. A feldolgozás messzemenően alkalmas a szakma művelői, a történelemtanárok, a felsőoktatásban dolgozó oktatók és a közép- és felsőoktatás diákjai, hallgatói számára.

Ennyi jogos „dicséret”, pozitív megállapítás után azt kívánom röviden indokolni: miért tartom „rendhagyónak” a szerző által adott alcímet: „*Politikai életrajz*”. Nem pontos – és mindenképpen szűk – ez a megjelölés. A munka műfaja ugyanis szokatlan. Olyan biográfia ez a könyv, amelyben – amellet és azzal együtt, hogy ez egyáltalán nem megy a szorosabb értelemben vett életrajz kárára – terjedelmileg is jóval több van Léon Blum által átélt hosszú korszak belpolitikájáról (a 19. század végétől a 20. század közepéig), mint magáról Blumról. Mégpedig úgy, hogy élete, személyes, baráti kapcsolatai, irányultsága alaposan, szervesen és következetesen bele van ágyazva a francia és a nemzetközi munkásmozgalom egészébe, annak folyamataiba és problémáiba, és így – elkerülhetetlenül – a kor nemzetközi viszonyaiba és politikájába, mindazon elvi-elméleti vitákba, azok változásaiba, amelyek az egész hosszú korszakot jellemezték, s a maguk rendjén meghatározóak voltak. Nem is szólva arról – ez nem történetész feladat –, hogy ezek az elvek, elméleti viták és tendenciák napjainkban is élők. A szerző – egyedül méltányolható módon – messze elkerül azonban mindenfajta napi analógiát, minden aktualizálást. Ami persze nem jelentheti, hogy nem is indukál a mára, napjainkra és a jövő fejlődésre – a lehetséges módon és mértékben – gondolatokat.

A könyvről jelentek már meg recenziók. Így a Népszabadság 1993. november 23-i számában korrekten méltató, a legfőbb kérdéseket jól kiemelő írás – annak kiemelésével, hogy a munkásmozgalom történetének mint a nemzeti és az európai történelem „elidegeníthetetlen részé”-nek a hiteles megírására, objektív ábrázolására valójában csak legújában, mondhatnók: napjainkban nyílt lehetőség, mivel „a szovjet hegemonia árnyékában ugyanis az objektív ábrázolásra nem volt lehetőség”.

Alapos és színvonalas, kellő terjedelmű recenzió jelent meg a könyvről *Harsányi Iván* tollából. Problémafelvetéseivel és méltatásával általában és egészében csak egyetérteni lehet, egyetlen ponton azonban nem egyezik a véleményünk. Ehhez előljáróban, a könyv ismeretében is azt kell megjegyeznem, hogy a munka szerzőjétől igencsak távol áll mind a doktrínerség, mind „hősének” valamiféle mentegetése, jobb színben való feltüntetése, kozmetikázása – még olyan esetekben is, amikor Blum nézetei az idők, benne az események előre nem látható során igen lényegesen változtak (nem is szólva arról a történeti tényről, hogy Blum tevékenysége különböző történelmi korokat ívelt át). A „verbáradikalizmus” vádja (azért is) igaztalan, mert a szerző szövegelemzése – a mindenkori konkrét és általános helyzeteket, feltételeket, a körülményeket kellően figyelembe véve – meggyőzőek. (Régi, a húszas évekből eredő vádak munkálkodhatnak talán e mögött – persze nem tudatosan.) Az igazság szerintem az – taktikai okokról értelemszerűen nem szólva –, hogy a *mindenkori valóság* (nem valamiféle verbáradikalizmus) *általában mindig* Blum szeméi előtt. (Vitára és kifejtésre *terjedelmi* okokból nincs itt mód, jelezni a dolgot azonban szükségesnek tartottam.)

Visszakanyarodva a „politikai életrajz” megjelöléshez: nemcsak arról van szó, hogy az ifjú Blumnak komoly írói tehetsége, munkái voltak, hanem jogászai képzettsége mellett értett a *gazdasághoz*. És ez persze összefüggött azzal a kérdéssel, hogy miért nem lehetett tartósan sikeres a népfrontkormány. Ez az *alapkérdés* – és ezt Blum jól látta. A feltételek, a megfelelő (gazdasági) *mozgástér* hiánya volt a probléma, ami mögött az akkori konzervatív nagytöke elkeseredett, szociális érzékenységet nem mutató magatartása, elszánt ellenállása volt a meghatározó.

Számos fontos, elméletileg és történetileg jelentős problémát kellene és lehetne egy recenzióban – ha erre itt és most mód lenne – felvetni. Csak röviden és jelzésszerűen érintek néhány kérdést.

Blum *történetíró* is volt (irodalmi munkássága más dolog, az az irodalomtörténetészeknek érdekes, elemzése az ő feladatuk). Már 1900-ban megjelent „Munkás- és szocialista kongresszusok Franciaországban

(1876–1900)” című könyve, s történetírói vénája a későbbiekben is megnyilvánult. Persze az igazi jellemzője a rendkívül színvonalas – minden lényeges kérdésre írásban is reagált –, nagy hatású és iránymutató publicisztikai munkássága volt.

Blum életének történeti szemmel három korszaka volt, ezeket a szerző jól, érdekesen és alaposan mutatja be, figyelemmel a fontossági arányokra.

1918-ig terjedő fiatalokának bemutatása nagyon érdekes (irodalmi tevékenység, igen neves személyiségekkel tartott kapcsolat). Útkeresése, műveltsége, tanulmányai, tehetsége markáns rajzolatú a könyvben. Az 1920-as években a Francia Szocialista Párthoz fűződő kapcsolata, abban betöltött szerepe – az akkori franciaországi szocializmus pártjai, az egész belpolitika bemutatása mellett – alaposítással és szemléletességgel áll előtűnk a munka lapjain. A gazdasági világválság, amely az országot nem 1929-től, hanem csak később, 1931-től sújtotta, de el is húzódott, sokat megmagyaráz Blum hőskoráról, a Népfrent előzményeiről és feltételeiről.

A *Népfrent* tárgyalásából plasztikusan kiderült a már más összefüggésben említett alapkérdés, a *gazdaság mozgásterének* problémája. Világos a könyvből, hogy Blum népfrentkormányára meddig ment el, illetve mehetett el – utóbbi örök vitás kérdés. Kiderül persze az is, hogy Blum saját maga tevékenységét és felfogását később miként ítélte meg, s mennyiben módosította.

Egész életútjából kiemelkedő, hogy Blum egész Európában tudott gondolkodni, s az is, hogy érzelme volt az emberek megítéléséhez, kiválasztásához. Mint az igazán okos emberek, a tehetségeket választotta – ami távolról sem általános –, és kitűnő érzelme volt a csapatmunkához.

A börtönből és a koncentrációs táborból visszatérve, 1945-ben (gyalázatos riomi perére, majd a hitleri durva beavatkozásra nincs itt mód kitérni) ünnepelték, időskorában igen jól szerepelt (vö. kapcsolatát is de Gaulle-lal), de azután saját pártjában valójában megbukott.

Számos alapvetően fontos kérdésről lehetne, sőt kellene e recenzióban szólni. Csak felsorolásszerűen jelzem a fő kérdésköröket: Blum alapvető szemlélete, feladatmegjelölése, a gazdaság és a nagypolgárság (nagy-tőke) viszonya, Blum külpolitikai koncepciója és ezen belül a korszak változásainak, nemzetközi viszonyainak való megfelelés, a munkásegység kérdése, Blum szocializmuskoncepciója, beleértve sajátos marxista felfogását, véleményét Szovjet-Oroszországról, majd a Szovjetunióról, Sztálinról, a paktumról, a pacifizmusról, illetve a fegyverkezés problémájáról, az internacionalizmusról (ideértve a gazdasági internacionalizmust, amit persze felismert).

Végül: a könyvből világosan kitűnik, hogy Blum egész életútjának, tevékenységének ismerete nélkül a 20. század első fele Franciaországának történetét – tehát nemcsak a Blum által vezetett Népfrentét – nem lehet valójában megismerni és megérteni. A munka a francia és a nemzetközi munkásmozgalom kitűnő ismerőjének és a témakörben igen sokat publikáló történésznek komoly érdeme.

Kiseb hibákról, amelyek különben sem elsődlegesen a szerző hibái – sajtóhibák elsősorban, amelyek szerencsére nem értelemszavaróak –, nem látom különösebb értelmét szót ejteni.

Incze Miklós

PAUL PRESTON

FRANCO. A BIOGRAPHY London, 1993. 1002 p.

Egyes ismertető szerint a könyv „ellenséges” Francóval szemben, habár forrásanyaga a lehetőségek szerint teljes, és adatai, értékelései pontosak. Az nem kétséges, hogy ez az életrajz az eddigiek közül a legjobb, legtárgyilagosabb és messzemenően választ kíván adni számos olyan kérdésre, amely Franco jobboldali uralmából, uralkodási „sikereiből” és egyéniségéből természetesen adódik.

A tények a következők: Francisco Franco tábornok csaknem négy évtizeden keresztül (1939–1975) volt hatalmon Spanyolországban. Egy ennyire hosszú uralom óhatatlanul megteremti teremtője és hasznélvezője mítoszát. A munka legnagyobb érdeme, hogy a mítoszok mögött a szerző választ igyekszik adni a Franco uralta Spanyolország politikájára és magára az emberre.

Az ezer oldal elolvasása után az az olvasó benyomása, hogy Franco igen ellentmondásos karakter lehetett, s élete legnagyobb eredménye az volt, hogy hatalmon maradt. Hatalma azonban honfitársai többségének csak szenvedést okozott, s alig húsz évvel halála után kormányzásának szinte nyoma sem maradt: Spanyolország